

**Καὶ φεύγει. Τὰ μάτια του πετοῦν τώρα κάποια
έξαιρετική φλόγα.**

**Καὶ δὲ Βύρων τροβᾶ μὲ βῆμα γοργὸς πρὸς τὸ Διονύσιον,
καὶ τὴν Μεγάλην Παναγιὰ καὶ διευθύνει
ταῦτα στὸ «Πλάτωμα τῶν Ἀνέμων».**

**Παρατηρεῖ καλὰ τὸ Μεντρεσέ, τὸν τεχέ τοῦ Μπρατζῆ,
ιδὲ τέσαμὶ τοῦ Καταχιτηῆ καὶ ἀπὸ τὸ Σταροπάζαρο
διευθύνειαι πάλι στὸ Βρυσάκι καὶ στὸ δρόμο τῆς Ἄγιας**

10. ΑΓΡΙΟΖΩΗ

**Γύριζα στ' ἄγρια βουνὰ μέρες. Τὰ μάτια μου εἶχαν
χορτάσει ἀπὸ τὴν ἀγριότη, ἀπὸ τὸ μεγαλεῖο, ἀπὸ τὸ
θάμπωμα πρωτογεννημένης φύσης. Κι δύνως τέτοιον
ἀγριότοπο, τέτοια κακοτοπιὰ δὲν εἶχα δῆ δικόμα. Ἅδυ-
νατο νὰ τὴ στόχαστῇ ἡ φαντασία, νὰ τὴν ίστορίσῃ
ἡ πένα, τὸ μάτι νὰ τὴν ὑποφέρῃ κι ἡ ψυχὴ νὰ τὴν
ἀπολάψῃ.**

Ξιπέζεψα ἀπὸ τὸ μουλάρι μου, ἔδωσα τὸ καπίστρο
του σιδὸν ἀγωγιάτη, καὶ μουλάρι κι ἀγωγιάτης τράβη-
ξαν μπροστά. Τὸ μονοπάτι στένευε σὸν κορδέλλα, σὰ
σκοινὶ ἀτὸ κεῖ καὶ κάτω φοβερὸ στεφάνι, θαυμή, ψιλὴ
καὶ κρύα ἡ φυινοπωριάτικη βροχή, ἀπλωνε ἔνα θιόρατο
μαρμαρένιο πέπλο διόγυρά μου, π ἀνάμεσά του ἔπλεες
πιὸ ἄγρια καὶ πιὸ τρομαχτική ἡ φύση.

Στρυμώχτηκα σὲ μιὰ πέτρινη σκηλιὰ κι ἀγνάντευα.

‘Απάνω στὸ κεφάλι μου κρεμόνταν βράχοι πελώριοι, ἔφταψηλοι, βράχοι κατασυντριψμένοι σὰν ἀπὸ τεράστιο σφυρὶ φοβεροῦ δράκοντα. Στὴν ἄκρη στὰ πόδια μου, γκρεμοὶ καὶ σάρες, ξέφευγαν φοβερές κι ἄπατες, σφιχταγκαλιασμένες ἀπὸ παμπάλαιους κλάδους πουρναριῶν καὶ κέδρων.

Κρεμασίες δρμητικὲς ποὺ γκρεμίζονταν ἀπὸ τὶς χαμένες κορφὲς τῶν βιουνῶν ψηλὰ μέσα στὰ κατάμαυρα σύγνεφα, κυλοῦσαν λιθάρια ριζιμιά καὶ νερὸ δάφνισμένο μὲ γοργάδα ἀστραπῆς, μὲ θόρυβο οὐρανεβροντῆς. Κουδουνίσματα παράξενα μὲ κρυστάλλινοι ἀχοὶ ἀγρικιόνταν ἀπὸ ψηλὰ καὶ κάτω, καὶ πρόβαλαν καὶ πηδοῦσαν κι ἔσεργαν λιθάρια καὶ στονρνάρια στὴ φευγάλα τους κατάμαυρα ἀγριόγιδα. Πετροχελίδονα πετοῦσαν ἀπὸ βράχο σὲ βράχο, ἀετοὶ καὶ γεράκια ἔφευγαν κι ἔρχονταν ἡσυχα καὶ καμαρωτά, μὲ βασιλικὸ μεγαλεῖο μέσα ἀπὸ πυκνοὺς πέπλους βροχῆς, πλάγια τῶν βιουνῶν. Μυστήριο καὶ τρόμος, περιχύνονταν ἀπὸ στιγμὴ σὲ στιγμὴ μέσα στὴν τρομαχτικὴ ἐκείνη ἀγριότη.

‘Αντίκρου μου ἄλλο ψηλοθρόητο βιουνό, ίσο σὰ μαχαίρι κι ἀπόγκρεμο σὰ θεριακωμένος μεσαιωνικὸς πύργος· γυμνὸ κι ἀδεντρο, κατακόκκινο σὰ φωτιά, μὲ τ’ ἀτσαλένια στήθη του παλικαρίσια, πεταγτά, καταξεσκασμένα ἀπὸ μεγάλες, παράξενες, βαθούλες καὶ ἀγριοκαμωμένες, κατοματωμένες πληγές, ἀπλόνονταν τρακόσια βήματα ἀλάργα μου.

Κολλητά μου ἄλλος γίγαντας πέτρινος, πλημμυρισμένος κι ἀρματωμένος ἀπὸ τ’ ἀιέλειωτα πόδια του ώς τὴν ἀθώρητη κορφή του, μὲ κρανιές καὶ μ’ ἀρκουδοπουρναρά· μ’ ἀθάνατους λιβανόκεδρους, μὲ χιλιάδες

πολυχρονίτικα πάτα καὶ μυριάδες κέδρους ἀγκαθωτοὺς στὸ ἄγγιγμα, μαγεμένους στὸ κοίταγμα, καὶ μεθυστικοὺς στὴν εὐωδία, ἔκλεινε δὲ γίγαντας, αὐτὸς μονάχος, πέρη πέρα, καὶ γῆς καὶ κόσμο καὶ οὐρανὸν καὶ ἔθαφτε τὴν ματιά, καὶ συνέπαιρνε τὴν αἰστηση, τὸ νοῦ, καὶ τὴν ψυχὴν, ἀνάμεσα στὸ πανάγριο αὐτὸν χάος· καὶ χώριζε τὸν ἀνθρωπὸν ἀπὸ κόσμο καὶ κοινωνία καὶ οἰκογένεια, καὶ τὸν ἔεγγύμνων ἀπὸ σκέψη καὶ ἀνθρωπιτιμό, καὶ τὸν ἔκανε δικό του, καταδικό του, σῶμα καὶ ψυχὴ ἄγριο, κατάγριο, πανάγριο.

Φουρτουνιασμένα, θολά, λασπωμένα καὶ δρμητικὰ λιοντάρια, κυλοῦσαν στὰ βάθη τῶν γκρεμῶν, τὰ δυὸ ποτάμια.

Ἄπο ψηλά, ἀπὸ τὰ ματωμένα στήθια τοῦ Βελουχιοῦ, ἀκράτητο φουσᾶτο, ἐρχόταν ὁ Καρπενησιώτης. Ἄπο μυστικὲς καὶ ἄγνωστες, ἀπὸ ἀθώρητες καὶ ἀπάτητες λαγκαδιές, ροβολοῦσε ὁ Καστανιᾶς. Καὶ παλιάρια ίσοδύναμα καὶ ἥρωες βροντόφωνοι, ἀδερφωμένοι στὴ βουνή, ζευγαρωμένοι στὴν ὁρμὴ καὶ στὸ κατρακύλημα, σμίγονταν σὲ βροντές, ποὺ μόνο σιδερένιο αὐτὶ τὶς ἔνιωθε καὶ τὶς ὑπόφερνε, καὶ μὲ δρμητικώτατη νεροσυρμή, ἔσκιζαν ἀπὸ διπλῆ δύναμη τοὺς θεόρατους πέτρινους γίγαντες καὶ ἔφευγαν ἀπὸ τὸ καταχθόνιο τρέξιμό τους, πίσω ἀπὸ τὰ νικημένα βουνά, καὶ ροχαλίζοντας σὰ λύκοι μέσα στὴν περήφανη νίκη καὶ δόξα τους, διάβαιναν πέρα πρὸς τὸ Ἀγραφα σὲ καινούργιους δρίζοντες, γιὰ νὰ παλαίψουν καὶ νὰ νικήσουν νέους γίγαντες.

Κι ἀνάμεσα στῆς χινοπωριάτικης βροχῆς τὸ κρύο κλάψιμο, πιὸ βαθὺς τρόμος περίχυνε τὴν ἀγριότη, ποὺ μὲ τριγύριζε. Ψηλά στὸν κατακόκκινο, τὸν καταπληγα-

σμένο γίγαντα, ἀνάμεσα στὰ ματωμένα στήθια του, μιὰ κορδελίτσα δρόμον, ἵσια σὰ γραμμὴ συρμένη μὲ χάρακα, κοκκίνιζε ἐδῶ, καὶ μαύριζε ἐκεῖ, κι ἀσπριζε παραπέρα. Δίχως ἄλλο κᾶποιο μονοπάτι ἦταν.

Τὸ ἀκολούθησα μὲ προσοχὴ, ἔαφνιασμένος πῶς **οὗτος** ἀπάτητον αὐτοῦ πύργου τὰ στήθια πατοῦσε ποδάρι ἀνθρώπου; Πάντα ἵσο τὸ μονοπάτι, πάντα ἔαστερο ἔφεργε σ' ἓνα ἔδγκωμα τοῦ βουνοῦ, ορεμασμένο μετέωρο ποὺ φαινόταν σὰ νὰ μὴν ἦταν οὔτε στὴ γῆ, οὔτε στὸν οὐρανό. "Ἐτριψα τὰ μάτια μου καὶ μέτρησα ἐκεῖ ἀπάνω καμμιὰ δεκαριὰ σπιτάκια πέτρινα, τετράγωνα, κατάκλειστα, ποὺ τὰ ἔλουξε κι αὐτὰ ἀδιάκοπα ἡ βροχὴ.

"Ἄξαφνα κοντά μου, στὴν ἄλρη τοῦ στεφανιοῦ τοῦ γκρεμοῦ, φάνηκε ἓνας γέροντας φορτωμένος μ' ἓνα σακκί στὶς πλάτες.

"Απίσθωσε τὸ σακκὶ καταῆς, ἔκατσε ἀπάνω, καὶ ἀναστέναξε λαχανιάζοντας.

Κατόπι του μιὰ γριὰ φορτωμένη κι αὐτὴ μ' ἓνα σακκί, ἔεφορτώθηκε κι ἔκατσε κοντά του. "Ήταν δύο γεροντάκια καταζαρωμένα μὲ γερὰ κορμά, βουνήσιοι χωριάτες. Κουρέλια ἀγνώριστα ἔντυναν καὶ τοὺς δύο, λερά, λασπωμένα. Χέρια καὶ κεφάλι, λαιμὸς καὶ στήθια κατάσερκα, μ' ἓνα μαῦρο κι ἥλιοκαμένο δέρμα, μὲ τρύπια γυμνοτσάρους στὰ πόδια.

— Γειά σου καλόπαιδο, μουρμιούρισαν κι οἱ δυό.

— Απὸ ποῦ, ὥρα καλή, γέροντα;

Ἡ γριὰ ἀκούμπησε στὸ σακκὶ της, λαχανιάζοντας ἀκόμα ἀπὸ τὸ δρόμο. 'Ο γέρος ἀποκρίθηκε ἔέψυχα,

— Απὸ τὸ μῆλο καὶ στὸ χωριό, παιδί μου. 'Αλέσα-

Συνέκδη-Πασαγιάννη: Ο ΚΑΛΟΣ ΣΠΟΡΕΑΣ

με λίγο καλαπόκι. "Ερχεται χειμώνας, βλέπεις, ποιός ν' ανεβοστεβαίνη με τὰ χιόνια.

— Καὶ ποιό εἶναι τὸ χωριό σας;

— Ο γέρος σήκωσε τὸ χέρι του κι ἔδειξε ψηλά στὸ πογκιά τοῦ βουνοῦ τὰ λίγα σπιτάκια.

— Άπανου, νά το ! Κορίτσα τὸ λέν...

— Καὶ δὲ ἀνεβῆτε ἔτσι φρεστωμένοι ἐκεῖ ἀπάνω ;

— Τί νὰ κάνωμε ; Μεῖς, παιδάκι μου, βλέπουμε ζωντανὸ τὸ Χάρο μὲ τὰ μάτια μας. "Άη ! οἱ κακομοίρηδες!..

— Καὶ είστε πολλὲς φαμελιὲς στὸ χωριό ;...

— Τὸ καλοκαίρι θάμαστε καμιὰ δεκαπενταριά. Τώρα τὸ χειμῶνα κατεβαίνουν κάτου στὸν κάμπο τοῦ Βραχωριοῦ οἱ μισές. "Άη ! Ποῦ νὰ καψοῦσθη ἀνθρώπος δῶστάνω, σὰ δὲν ἔχῃ τὸ εἶναι του;...

— Καὶ τόχετε τὸ εἶναι σας, γέροντα ;

— Νά, καλαποκάκι κι ἄγιος ὁ Θεός. Καὶ σάματ' ἔχεις νὰ τὸ ψήσης κι αὐτό. Κάνουμε τηγανιές, ἀλεύρι καὶ γουρνόξυγκο μέστα, κι ίσια ποὺ ρουπώνουμε...

— Ξύγκι ;

— Τὸ καφόξυγκο εἶναι ποὺ μᾶς ζωντανεύει Μ' αὐτὸ στὸ ψωμί, μ' αὐτὸ στὸ λύχνο, μ' αὐτὸ τηγανίζουμε κάν' αὐγό. Ξύγκι κι αὐτὸ λιγοστό. Ποῦ νὰ βρεθῆ τὸ ἔρμο !

— Καὶ κατεβαίνετε τὸ χειμῶνα κάτου ;

— Όπως ντέστη. Τοὺς τρεῖς μῆνες ροβολᾶμε μὰ βολά. Σὲ στρυμόνει τὸ χιόνι, παιδί μου. Κρύο, λές; Πεθαμός! Καὶ βδομάδα κάνουμε ν' ἀνοίξουμε πόρτα. Μαϊδὲ οὔρανό, μαϊδὲ γῆ, μαϊδὲ κόσμο χαράζουμε. Σὰν πεθάνη καὶ κανένας ἀπὸ μᾶς, μαϊδὲ πατᾶς νὰ βγῆ ως ἐκεῖ ἀπάνου. Γὰ καλοκαίρι νὰ πῆς : "Αἴντε νιάτα ! Βάζεις

— 115 —

καινούργιο σκότο... "Αίντε νὰ τραβᾶμε, γερόντισσα, μὴ καὶ δὲν αποσώσουμε ἀπόψε..."

Κι οἱ γερόντοι λαχανιάζοντας ἀκόμα, σήκωσαν τὰ βιαστικά σκεκιά τους στὶς πλάτες τους, μ' ἔχαιρέτησαν καὶ ξεκίνησαν.

— "Ε, παιδάκι μου, φώναξε ὁ γέροντας, τραβώντας ἐμπρὸς μέσα στὴ βροχή, εἰ ζκανένας καὶ ζώνεται δῶ στὸ βιλαέτι μας... Ζεῖ γιὰ νὰ βρίσκεται... "Ετσι γιὰ νὰ μὴν ἐρμάῃ ὁ τόπος..."

Κι ἡ γριά, ποὺ δὲν εἶχε ἀνοίξει ἀκόμα τὸ στόμα της, ἀκολουθώντας πίσω τὸ γέρο της, μὲ τὴ φωνὴ πνιγμένη ἀπὲ τὸ λαχάνιασμα, μουρμούρισε :

— Βρισκόμαστε, ποὺ λές, γιὰ νὰ μῆ...γιὰ νὰ μὴν τὸν φᾶν' οἱ λύκοι, σὰν τύχη καὶ ξεπέση κανένας χριστιανὸς ἀπὸ δῶ...

11. Τὸ γραφοῦδι τῶν βουνῶν

Βουνά γιγάντια, παιδιά τῆς γῆς,
Βουνά, ἀνυπόταχτα, βουνά αἰώνια,
Όπόχετε τὴ λάμψη τῆς αὐγῆς,
Γιὰτί χαμογέλιο, γιὰ τοιλὴ τὰ χιόνια.

Όπόχετε θυμό σας φλογερὸ
τὴν ἀστραπὴν, τὸ μαῦρο νέφος θλίψη,
καὶ μίλημά σας τὸ γοργό νερό,
ποὺ μὲ βοή κατρακυλᾶ ἀπ' τὰ ψη,

Ηδητε χίλιες γνῶμες καὶ καρδιές,
κι ἀγάπη καὶ χαρὰ καὶ περηφάνεια,
ώσαν τοὺς ἡσκιους σας, τὶς εὐωδιές,
σὰν τὰ πουλιά, τ' ἀγρίμια, τὰ βοτάνια

**Πόλετε τὴ δικῆ μας τὴ ζωή,
 καὶ τὰ δικά μας ἔχετε πρωτεῖα.
 κι ἔνα σᾶς λείπει, κι εἰστε σὰ θεοί,
 κι ἔνα δὲν ἔχετε: τὰ γηρατεῖα!**

**Βουνά τῶν ξένων τόπων σκοτεινά.
 ποὺ γλυκοχαιρετίζεστε μὲ τ' ἀστρα,
 καρυφὰ στὴν καταχνιὰ πανιοτεινά,
 δισσα, ἀπάιητα κι ἀπαρτα κάσιρα,**

**Βουνά τῆς γῆς αὐτῆς Ἑλληνικά,
 καθάρια διάφανα πελεκημένα,
 ἀπὸ τεχνίτη χέρια γνωστικά,
 σὰ μετρημένα ἀγάλματα ἔνα ἔνα.**

**Ποδ κρύβετε τὰ μάρμαρα λευκά,
 καὶ μοσχομυρισμένα τὰ λουλούδια,
 καὶ πιὸ γερὰ ἀπὸ τὶς πέτρες, πιὸ γλυκά,
 κι ἀπὸ τοὺς ἀνθοὺς τὰ κλέφτικα τραγούδια.**

**Κι ἀπὸ τὰ χαῦγα πλήθη μακριά,
 εἰς χρόνια σκλαβωμένα, θαμπά, κρύα,
 ἐθρέψατε τοῦ γένους τὴ θεά,
 τὴν αιθερόπλαστην ἐλευθερία!**

**Βουνά ψηλά, βουνά ήσκιερά, βουνά
 γεμάτα δύναμη γεμάτα κάλλη,
 δι' δόστε μου ἀλ̄ τὴ χάρη σας ξανά
 καὶ κάμετέ με δμοιον μὲ σᾶς καὶ πάλι!**

**Καθώς η πρώτη ἀχτίνα τοῦ οὐρανοῦ
 φωτίζει ἐσᾶς πολὺν φωτιστοῦν οἱ κάμποι.
 Θέλω κι ἔγὼ μὲς σιδὸ δικό μου νοῦ,
 τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸ νὰ πρωτολάμπῃ.**

**·Από τα ψηφηθέλω μαγικό
τὸν κόσμον οἱ ματιές μου γ' αντικρύζουν,
τὸν κόσμον τὴ βούῃ νὰ μὴ γρικῶ,
καὶ πάθη ἀνάξια νὰ μὴ μ' ἔγγιζουν.**

**Καὶ θέλω οἱ στοχασμοὶ μου καθαροὶ
νὰ μένουν σὰν τὰ χιόνια στὴν κορφὴ σας,
καὶ νὰ θυμάται πάντα ἡ θλιβερή,
ψυχὴ μου πώς ἐπλάστηκε ἀδερφὴ σας.**

**Γιατὶ ἡ ψυχὴ μου ἔκλείστη σὲ κορμί,
μισό, σκυφτό, σ' ἐν' ἀρρωστο κουφάρι,
κι ἔχασε τὴν ἀκράτητην δρμή,
δπου τὴν εἶχε ἀπ' τὸ βοριά σας πάρει.**

**Καὶ σὰν δῖτός, ποὺ τοῦ κοφαν κακοὶ
οἱ ἀνθρωποι, τὰ δυὸ πλατιὰ φτερά του,
καὶ σέργνεται καὶ πέφτει ἔδω κι ἔκει,
καὶ δείχνεται περίγελο ἄνω κάτω.**

**·Ἐτσι πολλὲς φορὲς κι ἡ ἀνθρωπινὴ
ψυχὴ, κι ἀν χάνεται ἔδω πέρα,
ἀπραγη καὶ δειλὴ καὶ ταπεινή,
εἰναι γιατὶ ἔχασε τὸν πρῶτο δέρα.**

**Είναι γιατὶ λησμόνησε κι αὐτῇ
ἀπὸ ποιὸ μέρος ἔφτασε, ποιὸ χέρι
τὴν πρωτοδῆμησεν, είναι γιατὶ^{τὸν} θὰ ξαναγυρίσῃ δὲν τὸ ξέρει.**

**·Ω! κᾶν ἔσεις, βουνὰ ψηλά, βουνά,
ποὺ μιὰ φορὰ τὸν ἥλιο ἐπρωτοεῖδα,
κάμετ' ἔσεις νὰ μὴ σᾶς λησμονᾶ,
ποτέ. ἡ ψυχὴ μου, ὃ πρώτη μου πατρίδα.**

**Καὶ κάμετε φίλωριά σας νὰ γεννᾶ
 αἰσθῆματα μεγάλα, ταιριασμένα,
 αὐτένα τὸ μηρό φηλά βουνά,
 μὲ γιούλια καὶ μὲ ρόδα πλουμισμένα.**

**Καὶ κάμετε νὰ ἐλπίζω πῶς θὰ ὅρθω,
 μόλις ξεφύγω ἀπὸ τὴ φυλακή μου
 επάνωψη σας, νὰ ξανανταμωθῶ,
 μ' ἔσας, πατρίδα ἀληθινή δική μου!**

12. Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΠΑΥΛΟΥ ΜΕΛΑ

Μιὰ μέρα, κοντά στὰ σύνορα, φόρεσε τὰ δικλα τοῦ πολέμου καὶ πρώτη φορὰ φανερώθηκε καπετάνιος στὰ παλικάρια του δ Μίκης Ζέζας. Τοὺς κάλεσε καὶ τοὺς εἶπε λόγια ζεστὰ καὶ φωτεινὰ γιὰ τοὺς Μακεδόνες, ποὺ ὑποφέρουν τόσα ἀπὸ τοὺς Βούλγαρους καὶ γιὰ τὸ τί πρέπει νὰ κάμουν νὰ τοὺς σώσουν ἀπὸ τὰ βάσανα. Τοὺς ἔξηγησε καὶ πῶς θέλει νὰ φέρωνται μαζί του καὶ ἀναμεταξύ τους.

Ἐνθουσιάστηκαν, πολλοὶ δάκρυσαν καὶ ὄλοι φώναξαν «ζήτω».

Άμεσως πρόσταξε τὸν δδηγὸν νὰ πάῃ μπροστά. Αὐτὸς τὸν ἀκολούθησε, καὶ οἱ ἀντρες ἔρχονταν ἀπὸ κοντά. Πήγαν ἔτσι ως τὴ γραμμὴ καὶ κεῖ περίμεναν τὴνύχτα.

Άμα ἥρθε, ἔκαμαν τὸ σταυρό τους καὶ πέρασαν τὰ σύνορα. Σκοτάδι φοβερὸν καὶ ἀνήφορος, δάση καὶ λαγκάδια καὶ ρεματιές θεοσκότεινα καὶ ἔπειτα κατήφορος φοβερός. Τρεῖς ώρες πήγαιναν ἔτσι καὶ ὑστερα ἀπὸ ἄλλας τέσσες δρόμο, κατὰ τὸ πρωΐ, βρέθηκαν ἀντάρτους.

έναν Τούρκικο σταθμό, πάλι στὰ σύνορα. Κρύβονται τὴν ἡμέρα καὶ τὴ νύχτα ἔκανοῦν πάλι. Τὰ μέρη εἶναι δύσκολα, γεράτα δάση πυκνά καὶ πέτρες, ποὺ κατακύβουν τὰ πόδια.

Ο ἔνας ὀδηγὸς μιὰ μέρα φεύγει κρυφά, ὁ ἄλλος δὲν ξέρει τὸ δρόμο καὶ ὁ τρίτος εἶχε ἀρρωστήσει πρὶν ξεκινῆσουν. Ἀπάντουν βλάχους καὶ ἄλλους μὲ τὸ καλό, ἄλλους μὲ τὸ κακό, τοὺς βάζει ὁ ἀρχηγὸς καὶ ὀδηγοῦν τὸ σῶμα. Βλέπει πώς οἱ ἀντρες του ἀρχίζουν νὰ κουράζωνται. Οὕτε μιὰ ώρα δὲν περπάτησαν σὲ δρόμο πατημένο καὶ δῆλο περνοῦσαν ἀπάτητα βίουνά, φεματιές λαγκάδια καὶ δάση.

Τὰ δάχτυλα τῶν ποδαριῶν ἀπὸ τὴν κακοτοπιὰ καὶ τὰ γόνατά τους φριχτὰ πονοῦσαν. Καὶ ὁ ὀδηγὸς δὲν ἱξερεῖ οὔτε κὰν τὸ δημόσιο δρόμο, ποὺ πάει στὴ Σαμαρίνα.

Μερικοί ἀπὸ τὴν θέρμη μόλις μποροῦσαν ν' ἀκολουθήσουν. Ἔναν τὸν ἀφησαν σ' ἐνὸς βλάχου στάνη νὰ γιατρευτῇ. Ψωμὶ καὶ γάλα καὶ κρέας μὲ τὴ βία σχεδὸν ἔπαιρναν ἀπὸ τὶς στάνες καὶ συχνὰ ἔμεναν χωρὶς ψωμὶ. Ἀλλοτε πάλι ώρες πολλὲς ἔμεναν δύχως νερό.

Κάποτε τοὺς ἔλεγε λίγα λόγια ὁ Παῦλος, ποὺ τοὺς ἐγκάρδιωναν πάντα. Μερικοὶ τοῦ ἀποκρίθηκαν μιὰ φορὰ πώς τὰ βάσανά τους δὲν τοὺς πειράζουν, μόνον συλλογίζονται αὐτόν.

Τότε ὁ γέρος Ἀντρουλῆς γυρίζει καὶ λέει :

— «Ο καλετάνιος μας, βρὲ παιδιά, μπορεῖ νὰ μὴν ἔχῃ τὶς δυνάμεις μας μὰ ἔχει ψυχή... Αὐτὴ τοὺς βαστάει»...

Μιὰ βραδιὰ ἔφτασαν σ' ἔνα χωριό μουσκεμένοι ἀπὸ τὴ βροχὴ καὶ κατακουρασμένοι ἀπὸ μακρὺ καὶ δύσκολο

δρόμο. Όρχηγὸς μοίρασε τὰ παδιά του σὲ μερικὰ σπίτια γιὰ νὰ στεγνώσουν καὶ νὰ κοιμηθοῦν καλά. Καὶ ὁ ἴδιος πῆγε σ' ἓνα σπίτι μὲ τέσσερες ἄλλους.

Μόλις κάθησε ρώτησε τὸ σπιτονοικούρη, ἀν ἡξερε
ποὺ βρίσκονταν κείνη τὴν ἡμέρα δὲ καπετάν Εὐθύμιη,
καὶ ἐκεῖνος ἀποκρίθηκε πῶς ἡταν στὸ Ζέλοβο.

"Ἐφεράν δυὸς χωριανοὺς καὶ ἔγραψε δὲ ἀρχηγὸς τὸ γράμμα στὸν Εὐθύμη, λέγοντάς του νὰ ἔρθῃ ὡς ἔξω ἀπὸ τὴ Σιάτιστα τὴν ἄλλη μέρα γιὰ νὰ ἀνταμωθοῦν. Οἱ χωρικοὶ πῆραν τὸ γράμμα κι ἔφυγαν.

Τὸ πρῶτον ἥρθαν χωριάτες νὰ ἰδοῦν τὸν καπετάνιο. Τοὺς ρώτησε γιὰ τὸ χωριό, γιὰ τὶς δουλιές τους καὶ ἀν περνᾶ στρατὸς ἀπὸ κεῖ. Ἀποκρίθηκαν πῶς στρατὸς μένει σ' ἓνα ἄλλο χωριό μακρύτερα. "Ἐπειτα παράγγειλε νὰ ἑτοιμάσουν ἓνα σφαχτὸν νὰ τὸ μοιράσουν στὰ σπίτια, ποὺ ἔμεναν τὰ παιδιά. Στὸ δικό του τραπέζι κράτησε δυὸς προστοὺς νὰ φᾶνε μαζί.

Τὸ ἀπόγιομα πῆγαν οἱ δυὸς αὐτοὶ χωριανοὶ νὰ μηνύσουν καὶ τοὺς ἄλλους νὰ ἔρθουν καὶ αὐτοὶ κατὰ τὸ βράδυ, νὰ τοὺς μαλήσῃ δὲ καπετάνιος.

"Ἄξαφνα μπαίνει ἡ σπιτονοικούρα καὶ λέει πῶς μιὰ γοιὰ εἶδε στρατὸ στὸ δρόμο ἀπὸ τὸ Κονομπλάτι.

— «Αἰ, ψὰ περάσῃ», εἶπε δὲ Παῦλος. Σὲ λίγο πάλι ἔρχεται ἡ γυναῖκα καὶ λέει πῶς δὲ στρατὸς ζύγωσε στὸ χωριό. Σηκώθηκαν, πῆγαν στὰ παράθυρα καὶ εἶδαν στρατιώτες μέσα στὸ χωριό σκορπισμένους.

"Αμέσως δὲ ἀρχηγὸς μηνᾶ στὰ καταλύματα νὰ εἶναι ἑτοιμοί, ἀλλὰ νὰ μὴν κουνηθῇ κανείς. "Ἐπειτα ἀπὸ λίγα λεφτά ἔρχονται δυὸς γυναῖκες καὶ λένε πῶς δὲ στρατὸς τράβηξε κατὰ τὸν ἀπάνω μαχαλᾶ καὶ ἀν θέλουν, νὰ

φύγουν. Ἐρχονται καὶ ἄλλες γυναικες πτελμένες ἀπὸ τὰ καταλύματα καὶ ρωτοῦν τί νὰ κάμουν, νὰ φύγουν, νὰ πυροβολήσουν;

Ο ἀρχηγὸς τοὺς μήνυσε νὰ μὴν πυροβολήσῃ κανεὶς χωρὶς νὰ διατάξῃ αὐτός, τίποτε νὰ μὴν κάμουν παρὰ νὰ μένουν στὴ θέση τους. Ἐρχονται πάλι γυναικες καὶ λένε πὼς ὁ στρατὸς κατεβαίνει πρὸς τὰ κάτω.

Ο ἀρχηγὸς εἶχε πιάσει τὸ παράθυρο μὲν ἔνα χωριανὸν καὶ κοίταζε. Εἶδε μερικοὺς στρατιῶτες, ποὺ πήγαιναν στὸ ἀντικρυνὸν κατάλυμα. Ἀρχισαν οἱ στρατιῶτες νὰ χτυποῦν μὲ τοὺς κόπανους στὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ, ἀλλὰ καμψιὰν ἀπάντηση δὲν ἐλαβαν.

Ἀρχισαν νὰ χτυποῦν δυνατώτερα, φωνάζοντας:

— «Θὰ κάψουμε τὸ σπίτι!»

Σηκώνει ὁ ἀρχηγὸς τὸ τουφέκι του καὶ πυροβολεῖ. Ο χωριανὸς ποὺ ἦταν κοντά του τραβᾶ καὶ αὐτός ἀρχίζουν καὶ ἀπὸ τὸ ἀντικρυνὸν κατάλυμα νὰ πυροβολοῦν. Οἱ Τοῦρκοι ἐσκόρπισαν. Πιάνουν δμως θέσεις καὶ πυροβολοῦν καὶ αὐτοί. Οἱ πυροβολισμοὶ κόπηκαν.

Ο ἀρχηγὸς μὲ τοὺς δικούς του κατεβαίνει κάτω στὴν αὐλὴ τοῦ σπιτιοῦ καὶ μπαίνουν σὲ ἔνα μικρὸ στάβλο, γιατὶ ἀπάνω δὲν ἦταν ἀσφαλισμένοι.

Στάθηκε στὴν πόρτα καὶ βλέπει ἔνα στρατιώτη ποὺ ζοχεται κατὰ τὴν αὐλή. Τραβᾶ καὶ ὁ στρατιώτης πέφτει. Ενα ἀπὸ τὰ παλικάρια του βγαίνει καὶ παίρνει τὸ τουφέκι τοῦ σκοτωμένου.

Ἀρχισε νὰ νυχτώνῃ. Ο ἀρχηγὸς προσεχτικὰ βγαίνει ἔξω μὲ δυὸ ἀπὸ τὰ παιδιά. Οἱ ἄλλοι μένουν μέσα, προσμένοντας.

Ἀκούστηκε μιὰ τουφεκιὰ καὶ ύστερα μιὰ φωνή.